

Др Александар ПЕЈОВИЋ

ЈЕДАН ПОГЛЕД НА НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКИ И СТРУЧНИ ПОРТРЕТ ДУШАНА Ј. МАРТИНОВИЋА

Ограничен простором који једна оваква, у основи свечарска, публикација може пружити, писац ових редова покушаће да у најкраћим цртама презентује свој поглед и оцену оног што је највредније у стваралачком опусу др Душана Мартиновића и оног што је најкарактеристичније у његовом научноистраживачком и стручном методу рада, изузимајући последњу деценију из које нам његово стваралаштво није било доступно.

Пре свега, треба рећи да Мартиновићева библиографија, већ на први поглед, импресионира обимом и разноврсношћу тематике. Јер, реч је о готово 900 библиографских јединица, од којих педесетак у посебним издањима и на страницама научне и стручне периодике и о широком регистру научних и стручних области, као што су: географија, културна историја, биографија и библиологија, етнографија, књижевност, васпитање и образовање, библиотекарство и информатика, привредна историја и туризмологија. А када се с дужном пажњом ти његови прилози прочитају, неминовно се долази до закључка да они, у ширем избору, представљају изузетан допринос развоју наше науке и културе уопште.

Прва у редоследу Мартиновићева књига, *Будванска ривијера* (1973), резултат је његове подробне и вишеслојне анализе „оне природне и антропогене основе на којој се заснива експанзија туризма” и, уједно, она представља зналачко указивање (у ондашњем времену) на планове развитка Будванске ривијере.

Својом другом књигом, *Цетиње — постанак, функције и туристичке могућности* (1977), која је, у ствари, његова докторска дисертација одбрањена на Природно-математичком факултету у Београду, Мартиновић се уверљиво уврстио међу највредније и најбоље црногорске географе, што је остао и до данашњих дана.

У књизи *Просвјета 1889-1901* (1979) Мартиновић је врло прегледно, преименујући децималну класификацију, дао библиографију свих објављених текстова на страницама овог угледног, уједно и првог, црногорског просвјетно-педагошког часописа, за време његовог тринаестогодишњег излажења. Израдом ауторског регистра, регистра преводилаца и предметног регистра, затим регистара разрешених шифара и псеудонима, као и регистра неразрешеног ауторства, иницијала и псеудонима, аутор је ову библиографију учинио више прегледном и лакше употребљивом. Сем тога, његов предговор представља праву студију о тематској одређености овог сталешког, стручног часописа и, истовремено, о његовом месту и улози у културно-историјском развоју Црне Горе.

О културно-историјском споменичком наслеђу града Цетиња Душан Мартиновић и Урош Мартиновић написали су књигу под насловом *Цетиње — споменици архитектуре* (1980). Срећно се допуњујући по својим стручним и научним областима, аутори су имали два приступа у третирању материје о којој је реч, и то: приступ из угла историјског развитка и приступ са становишта савременог гледања на односе архитектуре и урбанизма. Када се има на уму тзв. споменичко богатство, стилска разноликост цетињске архитектуре, природно је закључити да је посао који су аутори обавили у ствари био прави подухват. Они су дали обиље релевантних података, навели изворе из којих су до тих података дошли; позивали су се на аутентичне архивске изворе, на сачувана предања; рационално су расуђивали и стручно тврдили; одбацивали су нагађања и произвољности.

Душан Мартиновић и Марко Марковић су се подухватили да истраже и дају студиозан историјски преглед и свеобухватну (колико је то могуће под овим поднебљем на ком су ратови сустижали једни друге) библиографију црногорских уџбеника и уџбеничке литературе, за чим се дуже време осећала потреба. Они су то веома успешно и остварили приређивањем књиге *Црногорски уџбеници 1836-1981* (1982). И тако смо први пут на једном месту добили стручни и научни попис преко 850 издања, у распону од век и по, од Његошева доба, односно до штампања прве школске књиге — *Буквара* из 1836. године, па до 1981; затим систематски преглед нормативних аката по којима су регулисана стручно-педагошка питања; и, најзад, мериторну оцену вредности досадашњих црногорских школских књига. Уз то, аутори су успели да прикупе и податке о извесном броју запажених писаца уџбеника, који су стицајем околности неправедно били заборављени.

Мартиновић је публиковао и осам веома опсежних књига *Портрета* (1983, 1987, 1990, 1991, 1995, 1997, 2000, 2003), које представљају „панорама ликова културно-просвјетних и научних радника, који су у већој или мањој мјери, у даљој или ближој прошлости, утицали на духовни живот и културну климу Цетиња и Црне Горе уопште”. Реч је о преко 120 портрета, које је аутор делом већ био публиковао по разним гласилима, с тим што их је редиговао и допунио новим подацима, или их је за ову прилику (за посебна издања) написао. Наиме, ови портрети су био-библиографије, са свим релевантним подацима, по којима се стиче целовит увид у живот и рад једне личности. Текстуалне делове књиге писала је сигурна, зналачка рука научног радника. Њихова вредност није само у фактографији него и у ванредно лепој прегледности дате материје, у живом стилу саопштавања, који на махове зна да понесе и књижевне пробираче. Аутор је на крају предговора (у првој књизи) написао да се нада да ће његови прилози „добро доћи као приручна литература разним типовима библиотека и других институција, нарочито истраживачима и проучаваоцима црногорског културног наслеђа, као ваљана полазна основа за даља проучавања и синтетичка уобличавања”. Нама остаје само да се и са тим сложимо.

У књизи *Цетиње град-херој* (1983) Мартиновић је на свој већ проверени, поуздани и живописни начин дао историјски преглед споменика НОБ-а и народне револуције на територији свог родног града. Не пропуштајући ништа импровизацији, он је претходно обишао свако спомен-обележје, прикупио и проучио сву сачувану документацију, консултовао сведоке о догађајима и личностима којима су спомен-обележја подигнута. Документовано је дао и податке о ауторима споменика, датумима њиховог подизања, материјала од кога су грађени, па и о евентуалној потреби рестаурирања. Затим је валоризовао и „вредност” споменика у односу на историјски значај догађаја и личности, а подсећао је и чему и коме још није подигнут споменик и сугерисао подизање. Према томе, ова студија није била само преглед стања, него је имала и једну тзв. активну компоненту — била је чин друштвено-политичке ангажованости свог аутора.

У опсежној монографији *Јован Павловић — живот и дјело* (1988) Душан Мартиновић и Радивоје Шуковић фактографски су презентовали стваралачки профил једног од најзначајнијих прегалаца на новинарско-публицистичком и културно-просветном пољу друге половине 19. века у Војводини и Црној Гори. Писању ове монографије претходила су широка и исцрпна претраживања многих архивских и библиотечких фондова, научно испитивање сачуваних оригиналних докумената и комплета пери-

одичних гласила која је Павловић издавао, уређивао или чији је сарадник био. Надасве, успешно је идентификовање његових неауторизованих текстова, најчешће на основу лексике, стила и других особености. Сем тога, извори и литература, регистри и напомене испод текста акрибично су дати, на начин како то доликује оваквој врсти публикације. Ту су још и поуздане и трајне оцене појединачних Павловићевих прилога и његовог целокупног опуса.

Поменућемо још једну у редоследу објављивања књига Душана Мартиновића — *Црногорска библиографија* (1992), која значи веома успешан резултат његових вишегодишњих истраживања и бављења ретроспективном и текућом библиографијом (историјом развоја, теоријским аспектима, новим пројектима, био-библиографијама, практицистичким питањима). Наиме, она садржи избор ауторових претежно објављених прилога (са библиографских скупова у земљи и иностранству), али и текстове — који су се овом приликом први пут појавили. И све то, узето заједно, чини једну комплементарну и кохерентну целину. И треба нагласити да је аутор савладао многе тешкоће, неминовне у овој и оваквој врсти посла, као што су: разрешавање питања периодизације, дисконтинуитета и континуитета, карактеристике развоја, критеријуме и валоризације, односе домаћих и страних библиографија и библиографа. Уз то, зналачки прикупљену грађу аутор је поделио на две битне целине: *Преглед рада на црногорској библиографији* (од индивидуалног до институционализованог, односно до пројекта 'Црногорска библиографија 1494-1994' која је у току израде) и *Библиографи* (профили домаћих и страних). Извршио је и следећу периодизацију: од четрдесетих година 19. века до Првог светског рата, између два светска рата, од Другог светског рата до данас. Дао је и читав низ до сада незнатих али релевантних чињеница, као и објективних и поузданих коментара.

О Мартиновићевим књигама насталим у последњој деценији, будући да нам нису биле при руци, нисмо могли да пишемо, да за њима трагамо по библиотечким фондovima нисмо били у прилици. Ценимо да то не би било посве ни неопходно, јер ће други аутори писати о њима у својим саопштењима за зборник у част Мартиновићеве седамдесетогодишњице.

*

Када се даје сумарни осврт на Мартиновићеве бројне студије, расправе и друге, дуже или краће, прилоге у домаћој и иностранској периодици, као и у тематским збирним публикацијама, треба одмах скренути пажњу да

је он у њима још више (него у својим књигама) проширио дијапазон интересовања за различите научноистраживачке и стручне области, да се о темама унутар њих и не говори. Истини за вољу, ови прилози су, по природи ствари, неуједначене научне и културолошке вредности. Неке од њих Мартиновић је директно, са мањим редакцијским изменама, преносио у своје књиге, а неке је током времена и сам допуњавао, па и исправљао. Ипак, и из овог преосталог дела (изван посебних издања) његових објављених радова могао би се начинити један не тако мали избор који, такође, представља знатан допринос развоју наше науке о књизи и културе уопште.

Вредни помена су и Мартиновићеви публицистички чланци, разасути по разним ревијама и дневним листовима. То су краћи информативни текстови, у којима су дати непознати или мало познати подаци о догађајима и личностима, установама и објектима, који заслужују да буду отргнути од заборава, да им се ода дужно поштовање и додели заслужено признање.

*

Најзад, целисходно је и шире функционално истаћи неке од основних карактеристика Мартиновићевог метода рада, које су за сваку похвалу, а тиме и за пример другим посленицима, нарочито млађим, на истом или сличном научноистраживачком пољу. Пре свега, то је Мартиновићева темељна припрема за обраду задате теме, под чиме се подразумева што веће и свестрано претраживање и откривање до сада незнатих или мало знаних оригиналних докумената. Ако их нађе, он је у својим саопштењима врло прецизан и категоричан. Када му сачувана аутентична грађа не пружа довољно поузданог материјала и чињеница, он позива на даља истраживања и размишљања, нудећи при том низ вредних и занимљивих опција. Ту је, затим, Мартиновићево критичко преиспитивање претходно објављених истраживачких резултата на исту тему, које уверљиво коментарише, потврђујући их или оповргавајући са новим подацима до којих је дошао или са становишта најновијих научних достигнућа и тумачења, са којима се у међувремену упознао. Грађу коју прикупи систематски распоређује и критички припрема за објављивање, зналачки издвајајући битно од небитног. Своје аналитичке интерпретације шире и прегледно излаже, а дефинитивне закључке и судове сажето и уверљиво саопштава. Стил му је поједностављен и у потпуности јасан. Уз све то, он акрибично наводи изворе по којима је изводио своје закључке и на којима је градио своје студије, огледе и расправе, пружајући тако могућност и другим ис-

траживачима да их још једном провере, потврде и допуне или евентуално исправе ради потпуне научне истине.

Писац ових редова скреће посебну пажњу и на огроман, предани и успешни вишегодишњи Мартиновићев рад у својству директора Централне народне библиотеке Републике Црне Горе „Ђурђе Црнојевић”, као иницијатора, уредника и приређивача читавог низа изузетно значајних монографија, репринт-издања и периодичних публикација, као организатора и учесника многих научних, стручних и културно-образовних скупова — што његов научноистраживачки и стручни портрет чини још комплетнијим.